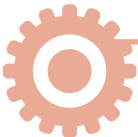

Др Весна Димитријевић

ИСТОРИЈА 8

**Уџбеник са одабраним историјским изворима
за осми разред основне школе**

САДРЖАЈ

ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ

Основне одлике савременог доба
и историјски извори за његово изучавање ... 10

ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

Последице Великог рата	20
Револуције у Русији и Европи	27
Економске и културне прилике у Европи и свету	34
Тоталитаризам у Европи	41
Свет на путу ка новом рату	49
Стварање југословенске државе	57
Југословенска краљевина 1921–1941. године	64
Друштвено-економске и културне прилике у Краљевини Југославији	69
Пројектни задатак	75

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ

Други светски рат – доминација сила Осовине 1939–1942.	78
Победа Антифашистичке коалиције	86
Људско страдање и ратна стварност	93
Југославија и српски народ у Другом светском рату – Априлски рат и распарчавање земље	99
Југославија и српски народ у Другом светском рату – терор окупатора и усташа, отпор и грађански рат	107
Југославија и српски народ у Другом светском рату – преломни догађаји 1942. и 1943. године	115

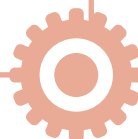
Југославија и српски народ у Другом светском рату – ослобођење и револуција	122
Југославија и српски народ у Другом светском рату – људско страдање и ратна стварност	131

СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА

Супротности у свету и Хладни рат	142
Ратови и кризе	148
Наука, друштво и култура	155
Југославија и српски народ по завршетку Другог светског рата – ново уређење	160
Међународни положај Југославије током Хладног рата	166
Привредни развој Југославије	172
Унутрашњи сукоби у Југославији	176
Друштвене и културне прилике у Југославији	181

СВЕТ, ЕВРОПА, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У САВРЕМЕНИМ ПРОЦЕСИМА

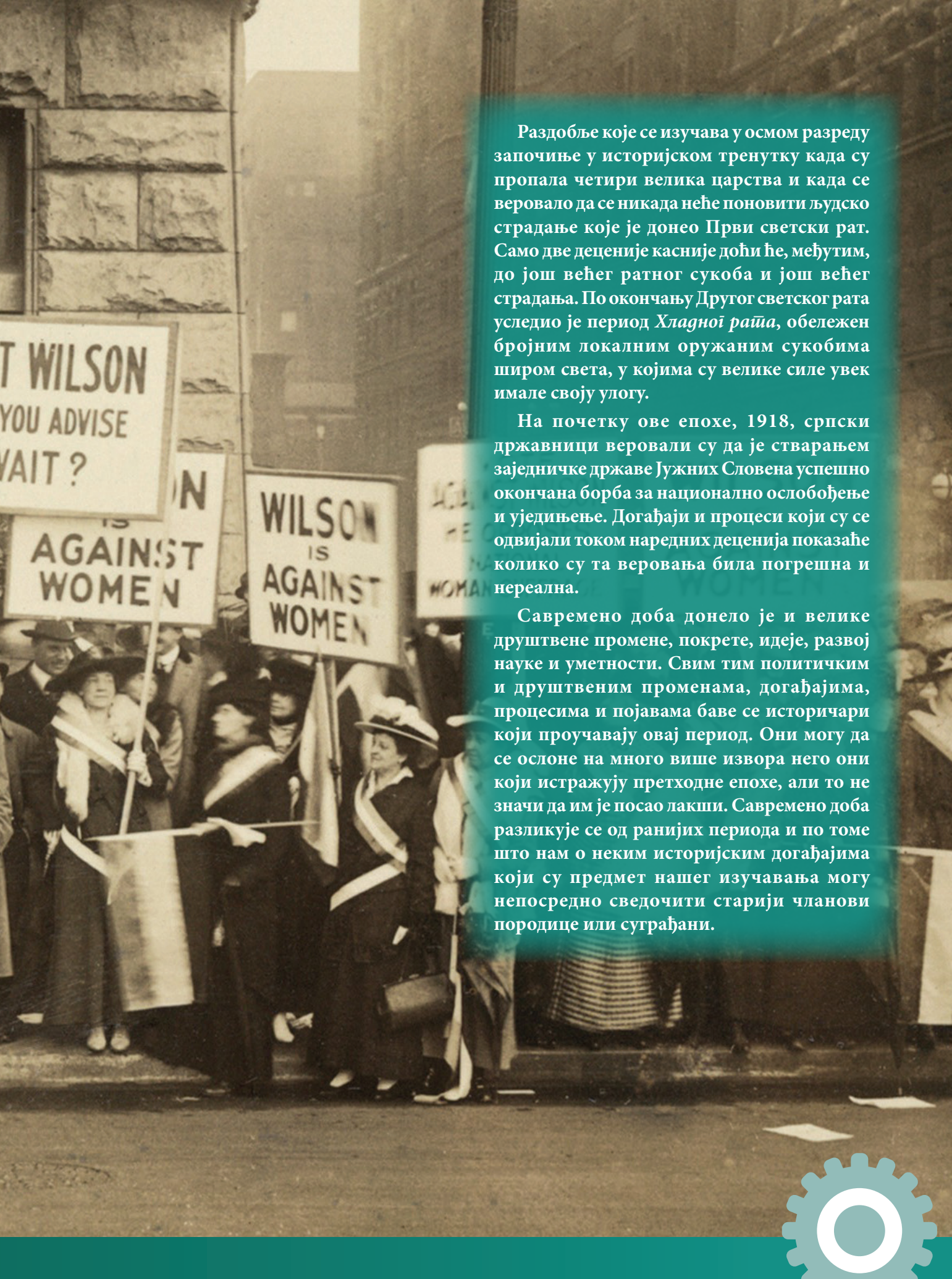
Крај Хладног рата	188
Изазови савременог света	195
Криза југословенске државе и друштва	201
Распад југословенске државе	208
Србија и српски народ на крају 20. и на почетку 21. века	217
Речник	225

ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ

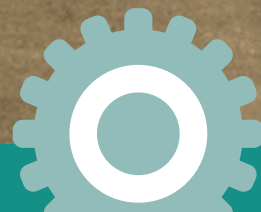

Раздобље које се изучава у осмом разреду започиње у историјском тренутку када су пропала четири велика царства и када се веровало да се никада неће поновити људско страдање које је донео Први светски рат. Само две деценије касније доћи ће, међутим, до још већег ратног сукоба и још већег страдања. По окончању Другог светског рата уследио је период *Хладног рата*, обележен бројним локалним оружаним сукобима широм света, у којима су велике силе увек имале своју улогу.

На почетку ове епохе, 1918, српски државници веровали су да је стварањем заједничке државе Јужних Словена успешно окончана борба за национално ослобођење и уједињење. Догађаји и процеси који су се одвијали током наредних деценија показале колико су та веровања била погрешна и нереална.

Савремено доба донело је и велике друштвене промене, покрете, идеје, развој науке и уметности. Свим тим политичким и друштвеним променама, догађајима, процесима и појавама баве се историчари који проучавају овај период. Они могу да се ослане на много више извора него они који истражују претходне епохе, али то не значи да им је посао лакши. Савремено доба разликује се од ранијих периода и по томе што нам о неким историјским догађајима који су предмет нашег изучавања могу непосредно сведочити старији чланови породице или суграђани.

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ САВРЕМЕНОГ ДОБА И ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ ЗА ЊЕГОВО ИЗУЧАВАЊЕ

- савремено доба • Трећа индустријска револуција • Четврта индустријска револуција • аудио-визуелни историјски извори
- радио • телевизија • интернет • мобилни телефони

Како делимо прошлост (периодизација)? Које историјске изворе сте до сада учили и за који историјски период су важни? Шта је статистика и како се користи у историји? Којим догађајем почиње савремено доба?

ВРЕМЕ И ПРОСТОР

У осмом разреду изучаваћете **савремено доба**, које траје од **Првог светског рата** до данас. Како бисмо боље разумели неке теме, поновићемо и допунити неке садржаје које смо учили у седмом разреду (нарочито догађаје који су се одиграли у прве две деценије 20. века).

Краљ Петар I
на воловским
колима (Први
светски рат) ▼

▲ Електрични аутомобили

▲ Мода 1930. године

▲ Савремене модне ревије

Савремено доба карактеришу:

- нагли развој технологије, привреде, саобраћаја и средстава комуникације;
- велике супротности и концентрација богатства у рукама малог броја људи;
- развој тоталитарних режима упоредо с развојем демократије;
- Први светски рат (1914–1918) и Други светски рат (1939–1945) који су однели велики број жртава и изазвали огромна разарања.
- Хладни рат између два војнополитичка савеза, Варшавског пакта и НАТО, у периоду после Другог светског рата;
- многобројни локални ратови који су довели до разарања читавих области и миграције становништва;
- победа жена у једном делу света у борби за добијање политичких права;
- напредак технологије, уништавање шума, загађивање воде, ваздуха и земље довели су до повећања еколошке свести и појаве покрета за заштиту и очување животне средине и хуманијег односа према животињама;
- човеково освајање Месеца;

◀ Први човек на Месецу

тоталитаризам – облик владавине у коме једна политичка странка или појединац има потпуну власт у држави и своје одлуке неистомишљеницима намеће користећи силу.

Хладни рат – рат у којем није дошло до сукоба. Односи се на непријатељство између САД и СССР-а у периоду од 1945. до 1989. године.

- **Трећа индустријска револуција** догодила се средином 20. века када је аналогну технологију заменила дигитална технологија. Компјутери, интернет и мобилни телефони постали су неизбежни у привреди и у свакодневном животу. Информације се преносе брзо и доступне су свим корисницима нових технологија у читавом свету;

- **Четврта индустријска револуција** је у току и подразумева потпуну роботизацију у производњи и обављању других послова. Добре и лоше стране Треће и Четврте индустријске револуције научници још увек процењују.

Простор на коме су се одвијали догађаји које ћемо проучавати обухвата читав свет.

▲ Инжењер управља роботом приликом производње

ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ

За савремено доба истраживачи имају на располагању велики број различитих историјских извора. Један од разлога за то јесте што је период проучавања ближи времену у ком живимо и што је сачувано више извора. Учесници појединих догађаја могу да **сведоче о самим догађајима**. Најважнија од свега јесте појава нових **аудио-визуелних извора** који нам омогућавају да неке догађаје реконструиремо уз помоћ аутентичних снимака или гледамо директан пренос када се одигравају. Материјални и писани историјски извори, као и у претходном периоду, имају велики значај за историчаре.

Радио-апарати ушли су у масовну употребу после Првог светског рата (1914–1918), када су отворене прве радио-станице које су емитовале различите садржаје: вести, музику, драмски програм и пренос спортских догађаја. У почетку емисије нису снимане или су траке преснимаване, па су тако историчари остали без многих емитованих садржаја. Популарна породична забава била је слушање радио-емисија. У току Другог светског рата било је опасно слушати одређене радио-станице које су извештавале о рату, а власти појединих земаља одузимале су радио-апарате како би контролисале преношење информација.

Породица поред радио-апарата ►

РЕВОЛУЦИЈЕ У РУСИЈИ И ЕВРОПИ

- социјалистичка револуција • Николај II Романов • Комунистичка партија • мењшевици • бољшевици • совјети • привремена влада
- грађански рат • Црвена армија • Владимир Иљич Лењин
- Вајмарска република • Мађарска Совјетска Република

Које године је Русија склопила мир с Немачком? Подсети се шта си у седмом разреду учио/-ла о идеологији чији је творац Карл Маркс. Да ли је делегација Русије учествовала у раду Париске мировне конференције? Образложи свој одговор.

Карл Маркс, творац марксизма, веровао је да ће до прве социјалистичке револуције доћи у Немачкој. Сматрао је да је немачка радничка класа најбоље организована и најспремнија да се избори за преузимање власти. До стварања прве социјалистичке државе дошло је у Русији. Годину дана касније, у Немачкој је избила социјалистичка револуција која је довела до стварања грађанске републике, а не социјалистичке државе.

АПСОЛУТИЗАМ У РУСИЈИ

У првој половини 19. века Русија је била апсолутистичка, феудална монархија с нерешеним земљишним односима и неразвијеном индустријом. Захваљујући страним кредитима и повећању пореза, до 1900. постала је четврта земља у свету по производњи челика (после Велике Британије, Немачке и САД). Развојем тешке индустрије повећавао се број радника. Године 1891. почела је изградња транссибирске железнице, а њен пројекат је приказан на Светској изложби у Паризу, као један од оних који ће обележити 20. век. Без обзира на индустријализацију, опште стање руске привреде није било задовољавајуће, а стандард становништва био је низак. Цар **Николај II Романов** (1894–1917) наставио је традицију апсолутистичке владавине руских царева из 19. века. Основна обележја његове владавине били су: споре реформе у друштву, сиромаштво, недостатак политичких слобода и ратови који су финансијски исцрпљивали земљу. Незадовољство је захватило све социјалне слојеве, а војска је постала непоуздан ослонац царске власти.

Руски цар Николај II (лево) и енглески краљ Џорџ V (1910–1936) били су блиски рођаци и многи савременици истицали су њихову физичку сличност ▼

Транссибирска железница, која повезује европски део Русије с Пацификом, завршена је 1916, дуга 9.297 километара и пролази кроз осам временских зона ➤

РЕВОЛУЦИОНАРНИ ПОКРЕТИ У РУСИЈИ

Због тешких услова рада у фабрикама и ниских плата радници у Русији су организовали штрајкове. Сељаци су тражили земљу, а незадовољство у војсци појачало се уласком Русије у Велики рат. Социјалисти, који су били под утицајем Марксовог учења, веровали су да су радници снага која ће довести до слома царске власти. Године 1903. руски социјалисти поделили су се у две групе: **бољшевице** (од руске речи *больше* – више), који су заступали радикалне мере при преузимању власти и који су били за „диктатуру” пролетеријата и **мењшевице** (од руске речи *меньше* – мање), који су били умеренији и желели да постепено стекну

широку народну подршку, а затим да преговорима и компромисом обезбеде власт. Вођа бољшевица био је **Владимир Иљич Лењин**. Први већи сукоби незадовољног народа и царске власт били су у време руско-јапанског рата 1905. године. Војска је пуцала на раднике и овај догађај познат је као „крвава недеља” због погибије великог броја радника. Нови таласи незадовољства избили су 1917. и познати су као **Фебруарска** и **Октобарска** револуција.

Царска породица – цар Николај II са супругом и децом ▼

ФЕБРУАРСКА РЕВОЛУЦИЈА

Револуција је избила у марту (по Јулијанском календару у фебруару) 1917. у Петрограду. Побунили су се текстилни радници, а повод је била несташница хлеба и огрева. Штрајку су се придружили и други незадовољни становници града и убрзо је око 200.000 штрајкача било на улицама Петрограда. Војници који су штитили царски дворцац стали су на страну радника и цар је био присиљен да абдицира. Формирана је **привремена влада** на чијем челу је био **Александар Керенски**, члан умерене радничке револуционарне партије. Привремена влада није испунила захтев револуционара да изађе из рата. Савезници су захтевали да Русија остане у рату због чега је покренута офанзива која је доживела неуспех. Тешки услови живота, неодлучност нове владе и неуспех офанзиве довели су до новог таласа незадовољства. Лењин се вратио из емиграције у Русију. Широм земље формирани су **совјети** – локалне организације (већа) сељака, радника и војника. У неким градовима совјети су имали већу власт од привремене владе. Зато се овај период назива периодом **двовлашћа**.

▲ Фебруарска револуција

абдикација – повлачење с власти, одрицање од престола

▲ Револуција у Русији и грађански рат, приказ територије

декрет – наредба, одлука коју издаје највиша власт у држави

ОКТОБАРСКА РЕВОЛУЦИЈА

Бољшевици су искористили незадовољство народа за јачање свог утицаја. Њихова парола: „Мир, земља и хлеб” одражавала је потребе широких народних маса. У новембру 1917. (или у октобру по Јулијанском календару) наоружани радници, који су себе назвали „црвена гарда” упали су у Зимски дворца у Петрограду и ухапсили чланове привремене владе. Бољшевици су преузели власт и после неколико дана донели **декрете** о подели земље сељацима, фабрике су дате на управљање радницима и донета је одлука о изласку Русије из рата. Русија је у марту 1918. потписала **Брест-Литовски мировни уговор** с Немачком. Овај уговор био је неповољан за Русију – морала је да преда велики део територије Немачкој и њеним савезницима.

▲ Ратна крстарица „Аурора”, с које су морнари дали знак за почетак Октобарске револуције

ДА ЗДРАВСТВУЕТ ВЕЛИКАЯ ОКТЯБРЬСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ!

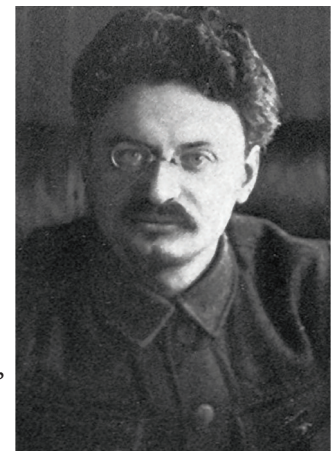
▲ Плакат на коме се види Лењин с радницима и натпис: „Живела велика Октобарска социјалистичка револуција!”

Противници револуције организовали су отпор, предвођени официрима царске војске. Они су били познати под именом **Бела гарда**. Некадашњи руски савезници из Антанте послали су помоћ белогардејцима, како би спречили ширење социјалистичких идеја ван Русије. Бољшевици су организовали своју војску – **Црвену армију**. У грађанском рату 1918–1920. између присталица „белих” и „црвених”, победили су „црвени”. Царска породица је у току рата убијена, а тела су сахрањена на тајној локацији. Од 1922. од 1991. званични назив Русије био је **Савез Совјетских Социјалистичких Република (СССР)**.

▲ Петар Николајевич Врангел или Црни барон, генерал у Белој гарди, сахрањен је у Београду

Лав Троцки, један од идеолога револуције, одиграо је важну улогу у стварању Црвене армије ▼

▲ Стране руских новина *Известјија* с објављеним декретима о миру и земљи

РЕВОЛУЦИЈА У НЕМАЧКОЈ И ПРОГЛАШЕЊЕ ВАЈМАРСКЕ РЕПУБЛИКЕ

Немачка
1919–1937. ▼

Крајем 1918. Немачка је била исцрпљена ратом и постајало је све извесније да је стање на фронтима неповољно за њу. Јачали су покрети који су тражили излазак Немачке из рата. У тренуцима општег незнања, немачка Војна команда је 29. октобра 1918. издала наређење за покретање флоте, што је изазвало побуну морнара. Око 1.000 морнара ухапшено је и пребачено у град Кил. Незадовољно становништво тражило је њихово ослобађање. Побуна је прерасла у револуцију која се проширила и на друге градове у оквиру царства. Под утицајем Октобарске револуције оснивани су Савети и тражено је збацивање цара. Цар Вилхелм II је абдицирао, после чега је проглашена Република. У новембру 1918. Немачка је склопила примирје са силама Антанте. У јануару 1919. у граду Вајмару сазвана је национална скупштина, а у августу исте године новоизабрани председник потписао је нови устав. Немачка је по уставу била парламентарна демократска федеративна република. Средња класа је била уплашена могућношћу да дође до стварања социјалистичке републике, а велике силе плашиле су се ширења социјалистичких идеја, нарочито комунизма. Неповољне одредбе Версајског уговора и велику економску кризу искористили су противници демократски оријентисаних партија да се домогну власти. **Вајмарска република** престала је да постоји 1933. када је Адолф Хитлер дошао на место канцелара.

дисидент – онај који другачије мисли, има другачије ставове, различите од владајуће већине (у држави или политичкој партији)

САЗНАЈ ВИШЕ

РОЗА ЛУКСЕМБУРГ (1871–1919)

Пољациња рођена у царској Русији. После удаје преселила се у Немачку и добила немачко држављанство. Заступала је идеје марксизма и револуционарног социјализма, због којих је неколико година провела у затвору. Била је противник рата (због чега је била хапшена и за време Великог рата) и насилног преузимања власти. Критиковала је бољшевице, сматрајући да су приграбили сву власт непоштујући слободу својих политичких противника. Почетком 1919. убила ју је војска током револуције у Берлину. Њена често цитирана реченица јесте: „Слобода је искључиво слобода дисидената.”

Како си разумео цитирану реченицу Розе Луксембург? Да ли је она у праву? Образложи свој одговор. Разговарајте о томе у одељењу.

▲ Роза Луксембург

РЕВОЛУЦИЈА У МАЂАРСКОЈ

После Великог рата и распада Хабзбуршке монархије Мађарска је постала независна држава. Под утицајем Октобарске револуције, Мађарска комунистичка партија у марту 1919. подигла је револуцију. На територији Мађарске формирана је Мађарска Совјетска Република. Значајну улогу имали су ратни заробљеници који су се после ослобођења

▲ Бела Кун, један од вођа револуције

из руских логора вратили у Мађарску. Револуционари су очекивали помоћ из Русије, али бољшевици нису могли да се одазову због грађанског рата и борбе против белогардејаца. Комунисти су при организацији државе спроводили терор због чега је револуција губила подршку становништва. У Мађарској је организован контра-револуционарни покрет. У августу је румунска војска заузела Будимпешту и револуција је угушена.

ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР

Владимир Мајаковски (1893–1930) био је представник футуризма у Русији, а касније песник револуције. У почетку је био одушевљен Октобарском револуцијом, али се касније разочарао. Ово су стихови из једне од његових најпознатијих песама из периода када је подржавао револуционаре. Истражи шта у политичком језику представља израз „левица” и „леви”, а затим у одељењу разговарајте и протумачите стихове. Разговарајте с наставником српског језика о политичким порукама у песмама Мајаковског.

▲ Владимир Мајаковски

Леви марш (морнарима)
„...Нек нас њлаћена банда окружи,
Нек се ко лава њвоздена излива. –
Зар да Русија Анђанђији служи?
Лева!
Лева!
Лева!...” (1918)

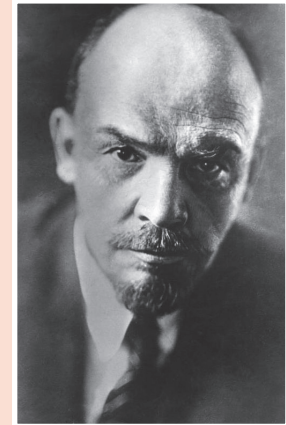

САЗНАЈ ВИШЕ

ВЛАДИМИР ИЉИЧ ЛЕЊИН

Вођа бољшевичке партије и Октобарске револуције, један од најзначајнијих идеолога комунизма и творац прве социјалистичке државе – СССР. Од младости се бавио револуционарним радом, због чега је хапшен и прогањан. Све до Фебруарске револуције живео је у изгнанству, у Швајцарској. У отаџбину се вратио у априлу 1917. године, уз подршку немачких власти. Централним силама је одговарало да у Русији дође до хаоса и револуције, па је у Берлину одлучено да се Лењину и његовим сарадницима омогући да преко немачке територије стигну у Петроград и да се домогну власти.

Године 1919. основао је Комунистичку интернационалу (Коминтерну), организацију која је окупљала комунистичке партије из читавог света, са циљем да се револуција прошири до свих делова планете.

▲ Владимир Иљич Лењин (1870–1924)

НАУЧИЛИ СМО

Царски апсолутизам, убрзана индустријализација, незадовољство радника и сељака, као и страдања у Првом светском рату довели су 1917. до револуција у Русији. У Фебруарској револуцији дошло је до слома царске власти и оснивања привремене владе и совјета. У периоду двовлашћа власт су све више преузимали бољшевици преко совјета. Током Октобарске револуције створена је прва социјалистичка држава у свету, а најистакнутија личност револуције био је Владимир Иљич Лењин. Русија је изашла из Великог рата под неповољним условима. У Русији је 1918–1920. године вођен грађански рат између присталица и противника револуције. Као победници овог рата изашли су поборници револуције, који су организовали сопствену војску, Црвену армију. Револуција у Немачкој довела је до доношења устава и стварања Вајмарске републике (1919–1933). У Мађарској је 1919. избила социјалистичка револуција и створена је Мађарска Социјалистичка Република, која је после само неколико месеци престала да постоји.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи савезнике Русије у Првом светском рату.
2. Због чега је избила Фебруарска револуција у Русији?
3. Објасни која су важна питања бољшевици регулисали декретима после Октобарске револуције.
4. Које су биле последице социјалистичке револуције у Русији?

ИЗАЗОВИ САВРЕМЕНОГ СВЕТА

- Четврта индустријска револуција • људска права • тероризам
- миграције • избеглице

Наведи одлике Треће индустријске револуције. На који начин је она утицала на живот људи? Који су локални ратови вођени у 21. веку? По чему је био специфичан авганистански рат?

У свету се данас одигравају два упоредна процеса. С једне стране одвијају се глобализација и нова индустријска револуција, која има за циљ унапређење живота у свим областима (развој економије, продужење људског живота, заштита људских права, стварање вештачке интелигенције и др.). С друге стране постоје људи који живе на рубу егзистенције и који су суочени с проблемима као што су: глад, сиромаштво, болести, ратови.

ЧЕТВРТА ИНДУСТРИЈСКА РЕВОЛУЦИЈА

Као и претходне индустријске револуције, подразумева промене у начину производње и свакодневног живота људи. Оно по чему се разликује јесу: стварање вештачке интелигенције, развој роботике, аутономних возила, 3Д штампања. Вештачка интелигенција се креира тако да може да доноси самосталне одлуке на основу података и прорачуна које користи. Ова револуција је тек започела и њене позитивне и негативне последице тек се анализирају. Претпоставља се да ће главни проблем постати тржиште рада, пошто ће многе послове преузети роботи, што може довести до неравномерне поделе добара у свету. Позитивне стране јесу повећање ефикасности, убрзан развој, смањење цена и побољшање квалитета живота. Крајњи ефекти видеће се тек у будућности.

▲ Бил Гејтс, један од оснивача компаније *Мајкрософт*

СИРОМАШТВО

У неким деловима подсахарске Африке, Југоисточне и Западне Азије, глад не само да није искорењена већ је повећана. У Етиопији, Сомалији, јужном Судану, Јемену, деловима Нигерије и Конга од последица глади и болести које се појављују због лоших услова живота свакодневно умире на хиљаде становника. Уништавање хране у развијеним земљама и глад у неразвијеним земљама јесу супротности које још увек нису ублажене иако постоје бројне хуманитарне организације које покушавају да помогну угроженима или укажу на овај проблем. Узроци смртности у неразвијеним земљама јесу: сиромаштво, климатске непогоде, недостатак воде, локални ратови и други чиниоци.

◀ Гладна деца у кампу у Сомалији, 2011.

▲ Амазонска прашума све више страда због пожара и сече дрвећа

ЗАШТИТА ПРИРОДЕ

Развој технологије има и своје негативне стране. Учени су проблеми загађења животног окружења (воде, ваздуха, земљишта, оштећење озонског омотача због чега долази до стварања озонских рупа и промене климе – глобално отопљавање) и уништавање флоре и фауне. Све ове промене негативно се одражавају на здравље човека и квалитет његовог живота. Због тога се данас посебна пажња обраћа на област екологије која се бави заштитом животне средине. Законским прописима, пропагандом и многобројним акцијама, промовишу се здрав живот и очување природе.

▲ Мора и океани загађени су отпадом који производи човек

ПОШТОВАЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

Борба за једнакост, слободе и остваривање људских права још увек се одвија у појединим деловима света. Непоштовање права жена, деце, национална и верска нетрпељивост нису изражени само у економски неразвијеним земљама, већ се догађају и у земљама у којима су та права уставом загарантована. Доминација економски развијених држава над неразвијеним државама, ратови и борба за сировине одвијају се упоредо с Четвртом индустријском револуцијом.

ТЕРОРИЗАМ

Велика претња међународном миру постао је тероризам. Основна особина савременог тероризма јесте ширење страха међу цивилним становништвом ради постизања одређених уступака од влада означених као „зликочачких”. Мета су цивили и имовина, а терористи су често обучени да жртвују свој живот како би у акцијама убили или повредили што више недужних људи. Напади се изводе на прометним местима: шеталишта, тржни центри, метро станице, ресторани, зграде владе и др. Тероризам често превазилази државне границе због чега је постао међународни проблем. Осим експлозива и оружја у нападима се користе: авиони, камиони, отрови, вируси, а у новије време интернет мреже. Разлози за тероризам су различити: стицање независности, протеривање странаца, добијање уступака од непријатеља, религиозни фанатизам, борба против свега што се сматра „силама зла”. Терористи „силама зла” сматрају владе развијених европских земаља и САД, а начин живота у овим земљама као „светско зло”. Као одговор на тероризам многе владе узвраћају праћењем, прислушкивањем и хапшењем терориста. Постоје и мере контроле и заштите осетљивих места (на пример путника који улазе у авион). У терористичком нападу 11. септембра 2001. на циљеве у САД погинуло је неколико хиљада људи. Амерички закони који се односе на борбу против терориста донети су истог месеца и омогућавају: притварање странаца за које се сумња да су терористи на седам дана без покретања оптужнице, прислушкивање телефона, надгледање електронске поште и интернета, контролу банковних рачуна, сарадњу с другим земљама ради откривања терористичких активности, а кривично гоњење за тероризам нема временско ограничење. Борци за људска права скренули су пажњу да овакве одредбе могу угрозити људска права особама које нису терористи, а означене су као „сумњиве” (често су то странци).

▲ Људи на улицама након терористичког напада у Њујорку

▲ Новински наслови 23. марта 2017, дан након терористичког напада у Вестминстеру у Лондону

МИГРАЦИЈЕ

У 21. веку азијско и афричко становништво у великом броју мигрира ка развијеним земљама Западне и Северне Европе. Ово кретање изазвано је ратовима, политичким и економским разлозима.

На путу ка жељеним државама, ово становништво у периоду од 2015. пролази и кроз Србију. Током 2015. и 2016. поједине државе у Европској унији најавиле су да због великог прилива избеглица затварају границе или ограничавају број људи које могу да збрину. Тако су се многе избеглице нашле на пола пута до жељеног циља што је довело до избегличке кризе која још увек није окончана. Избегличку кризу прати и проблем трговине и кријумчарења људи. У неким од тих акција догађале су се велике трагедије (превртање чамаца, умирања у хладњачама и др.). Међународна заједница предузела је низ мера како би се трговина и кријумчарење људи спречили, а живот избеглица наставио у хуманим условима.

▲ Избеглице у Београду чекају у реду за храну

▲ Осим хуманитарних организација многи Београђани доносили су храну и одећу како би помогли избеглицама

▲ Мигранти пристижу на грчко острво Лезбос

▲ Дечак у кампу на граници Грчке и Северне Македоније

САЗНАЈ ВИШЕ

БОЛЕСТИ НОВОГ ДОБА

Научници су открили лекове за многе болести и тиме продужили људски живот. Како се мењају човек и његово окружење појављују се нове болести које угрожавају човечанство. У другој половини 20. века откривена је нова смртоносна болест СИДА, за коју се у почетку није знао лек. Данас постоје лекови који успоравају болест и омогућавају оболелима нормалан живот. Нови изазов појавио се 2002. у виду коронавируса (КОВИД 2) познатог као САРС, а 2020. читав свет захватила је пандемија коронавируса познатог као корона (КОВИД 19). По први пут у модерној историји било је ограничено кретање људи, обустављани су поједини летови, забрањени концерти и спортска такмичења.

ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР

Становници градова све више слободно време проводе у природи. Зими одлазе у планинска скијалишта, лети на мора и језера. Навикнути на комфор и удобност, очекују садржаје које имају у срединама у којима живе. Инвеститори због тога улажу новац и такве садржаје продају: луксузне зграде, супермаркете, луна-паркове, ресторани и др. Један бугарски активиста скренуо је пажњу властима на опасности од овакве праксе.

„Поштоване даме и господо,

Наш устав наводи да ће Република Бугарска гарантовати заштиту животне средине и очување биолошке разноврсности. Као грађанин Републике Бугарске, позивам вас – представнике законодавне, извршне и судске власти – да предузмете све акције и одлуке у својој надлежности како бисмо заштитили бугарску природу и гарантовали поштовање нашег Устава.

Забрињава ме чињеница да се у последњих неколико година у Бугарској највреднија природна подручја – заштићена подручја и предложена подручја посебне намене – деградирају градњом, сечом или исушивањем. Посебно сам забринут због прекомерне градње и 'бетонизације' црноморске обале, изградње све већег броја скијалишта у планинама и подизања десетина ветрогенератора на неодговарајућим локацијама, које убијају птице и угрожавају људско здравље. Не слажем се са покушајима неких инвеститора и државних органа да наставе експлоатацију уранијума у нашој земљи и уведу цијанидну технологију рударства.

Желим економски раст и развој Бугарској, али не на рачун природе и народног интереса.”

(Цитирано према: *Насијава савремене историје Југоисточне Европе. Материјал за насловнике историје*, књига 2, *Рајкови, поделе, интеграција (1990–2008)*, Београд, 2018, стр. 158)

На које опасности упозорава аутор овог текста? Разговарајте у одељењу о важности очувања природе. Истражите због чега се подстиче коришћење текстилних и папирних кеса уместо пластичних.

НАУЧИЛИ СМО

У свету се одигравају сасвим различити процеси: с једне стране одвијају се глобализација и Четврта индустријска револуција, а с друге стране још увек постоје сиромаштво, глад, насиље и ратови. Појављују се терористичке групе и организације које делују ван оквира једне државе. Циљ оваквих организација јесте добијање неких уступака или борба против „светског зла”, што најчешће означава владе развијених европских земаља и САД као и начин живота у овим земљама. Метод рада јесу различите акције с великим бројем цивилних жртава. Европа се од 2015. суочила с великим бројем избеглице из Азије и Африке.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наброј одлике Четврте индустријске револуције.
2. С којим се проблемима данас срећу економски неразвијене земље?
3. Због чега је тероризам постао међународни проблем?
4. Који узроци у савременом свету доводе до миграција?
5. Наведи акције заштите природе које сте организовали у школи и окружењу.

